

Justiitsministeeriumi 2017. a tulemuste kokkuvõte

Tulemusvaldkond: Õiguskord

Tulemusvaldkonna eesmärk: õiguskindel, institutsionaalselt hästitoimiv, vähese kuritegevuse ning kvaliteetse kriminaaljustiitsüsteemiga riik.

	2017. a planeeritud	2017. a tegelik	2018	2019	2020
Transparency International korruptsiooni tajumise indeksi väärtus	69	71	70	70	70
Viimase 12 kuu jooksul kuriteoohvriks langenud elanike osakaal	10	5%	Vähem kui 7%	Vähem kui 7%	Vähem kui 7%
Tõhusam õigusemõistmine kohtumenetluses (arvestuslik keskmine menetlusaeg)	Kõigis kohtutes ning menetlusliikides on kohtuasjade lahendamise jõudlus positiivne, mitte üheski maakohtus, halduskohtus ega teises kohtuastme apellatsioonmenetlused ei kesta reeglina kauem kui 365 päeva.	Tsiviilasjades: Harju MK 98,2% Pärnu MK 98,8% Tartu MK 101,8% Viru MK 101,5% Tln RK 93,3% Tartu RK 108,0% Kriminaalmenetlusesajades: Harju MK 99,1% Pärnu MK 99,3% Tartu MK 101,8% Viru MK 101,5% Tln RK 109,9% Tartu RK 98,9% Väärteomenetlusesajades: Harju MK 97,8% Pärnu MK 103,8% Tartu MK 103,6% Viru MK 100,9% Tln RK 99,0% Tartu RK 100,0% Haldusasjades: Tallinna HK 103,4% Tartu HK 94,9% Tln RK 106,8% Tartu RK 98,9%	Kõigis kohtutes ning menetlusliikides on kohtuasjade lahendamise jõudlus positiivne, mitte üheski maakohtus, halduskohtus ega teises kohtuastme apellatsioonmenetlused ei kesta reeglina kauem kui 365 päeva.	Kõigis kohtutes ning menetlusliikides on kohtuasjade lahendamise jõudlus positiivne, mitte üheski maakohtus, halduskohtus ega teises kohtuastme apellatsioonmenetlused ei kesta reeglina kauem kui 365 päeva.	Kõigis kohtutes ning menetlusliikides on kohtuasjade lahendamise jõudlus positiivne, mitte üheski maakohtus, halduskohtus ega teises kohtuastme apellatsioonmenetlused ei kesta reeglina kauem kui 365 päeva.
Vägivaldse ründe tagajärjel hukkunuid	37	35	Vähem kui 30	Vähem kui 30	Vähem kui 25
Alaealise kannatanu kriminaalasja kohtueelse menetluse pikkus	4	6,4 kuud	3,5	3,5	3,5
Alaealise kahtlustatavaga kriminaalasja kohtueelse	2,5	3,4 kuud	2	2	2

menetluse pikkus					
------------------	--	--	--	--	--

Valdkonna lühianalüüs:

Registreeritud kuritegude arv väheneb jätkuvalt (2017. a 7%). Ka kuriteoohvriks langemist tunnistab vaid 5% ohvriuuringule vastanuist, mis on vähem kui eelmisel aastal (7%). Tapmiste ja mõrvade arv on jäänud peaaegu samaks - 45 (2016. a 44). Kui varguste ohvriks langemine on viimase kümnendiga märgatavalt vähenenud, siis kergemate vägivallakuritegude puhul on langus olnud aeglasem, kuid kuritegude registreerimine on samas kasvanud – seda eelkõige perevägivalla osas. Politsei teavitamine nii vara- kui ka isikuvastaste kuritegudest jääb 40-50% piirimaile.

Kõrge korduvkuritegevuse määr on kriminaalpoliitika üks põhilisemaid probleeme. Sellega on seotud kõrge kinnipeetavate arv, probleemsete noorte hiline märkamine, alkoholist põhjustatud kuritegude kõrge esinemissagedus ning omavalitsuste vähene võimekus kuritegude ennetamisel.

Vangide arv on pisut langenud: 2017. a lõpul oli 2707 kinnipeetavat (2016. a 2842). Hoolimata viimaste aastate kinnipeetavate suhtarvu vähenemisest, on see siiani ligi kaks korda kõrgem, kui keskmine vangide suhtarv Euroopa Liidu riikides. Vangistuspoliitika elluviimisel tuleb silmas pidada, et olemasolevate ressursside arvelt on suuremaid muudatusi võimalik ellu viia üksnes juhul, kui vangide arv oluliselt langeb. Kinnipeetavate retsidiivsuse vähendamisele aitab kaasa kasuliku tegevuse, sh tööhõive suurendamine vanglas ja normaalsusprintsibiist lähtumine kinnipeetavate elu korraldamisel. Retsidiivsuse vähenemist vanglast toetab ka vabanenutele mõeldud tugiteenuse (majutus ja tugiisik) üle-Eestiline rakendamine, mille oluline eesmärk on vabanenute tööga kindlustamine. Vanglast vabanemine peab olema järkjärguline ja ühiskonna jaoks turvaline protsess, kus kinnipeetava vabadusega harjutamisel on vastutus vanglal. Eesmärgiks tuleb seada avavanglas viibivate süüdimõistetute osakaalu ning tööhõive suurendamine vanglas. Tegeleda tuleb vabanemistähtaegade tugiteenuste ja majutusteenuse rahastamise kestlikkusega ja majutuskeskuse avamisega Lõuna-Eestisse.

Õigusemõistmise tõhustamise projekt on jätkunud kõigis esimese ja teise astme kohtutes. 2017. a uuendati kogu kohtusüsteemis tõhusama õigusemõistmise arengueesmärke ning lepidi kokku ühtsed menetluslikud standardid kohtuasjade menetlemisel. Kõige olulisemaks on hinnatud, et kohtuasjade lahendamise jõudlus kõikides menetlusliikides ja kõikides I ja II astme kohtutes oli positiivne, st lahendati vähemalt sama palju kohtuasju, kui palju kohtusse saabus. Alates 2017. aastast alustati kohtutes järk-järgult üleminekut pabertoimiku pidamiselt digitaalse toimiku pidamisele.

Eestis on suur hulk inimesi, kelle sissetulek ei võimalda neil kvaliteetset õigusteenust hankida. Olukorra parandamiseks on riik loonud riigi õigusabi süsteemi, mida rahastatakse riigieelarvest.

Positiivse suunana saab välja tuua, et aastatel 2015 ja 2016 – pärast õigusloome mahu kava käivitamist – on valitsuses menetletud seaduseelnõude arv vähenenud ja väljatöötamiskavatsuste osakaal kasvanud. Käima on lükatud ulatuslikud kehtiva õiguse revisjoni projektid, nagu riigiõiguse, halduskorraldusõiguse, ühinguõiguse, maksejõuetusõiguse, kriminaalmenetlusõiguse ja mereõiguse revisjon. Avalikus õiguses on jätkuvalt riigi institutsionaalse toimimise seisukohast olulisi valdkondi, milles kehtiv regulatsioon on täielikult või osaliselt puudu (haldusmenetlus, halduskohtumenetlus, haldusõiguse eriosa valdkonnas on puudulikult reguleeritud tänaste julgeolekuasutuste tegevus korrakaitse ohutõrjemenetluse raames).

Eraõiguses pöörati 2017. aastal suurt tähelepanu 1.01.2018. a jõustunud korteriomandi- ja korteriühistuseaduse selgitustööle korteriomaniike ja teiste huvitatud isikute hulgas. Lisaks tegeleti tehnoarajatiste talumistasu eelnõu parlamendimenetluse toetamisega, mille tulemusena võeti pikalt oodatud ja oluliseks peetud eelnõu parlamendis 2018. aasta alguses vastu. Vähesese halduskoormusega konkurentsivõimelise ettevõtluskeskkonna ning tarbijate õiguste tasakaalustatud kaitse saavutamiseks tehti 2017. aastal täiendavaid muudatusi äriseadustikus, mis muudavad ühingute juhtimise korraldamise paindlikumas, kui juhatuse liikmed ei saa või ei soovi alaliselt asuda Eestis.

2017. aastal viidi lõpuni Eesti ühinemine Euroopa Patendikohtuga, mis peaks tulevikus parandama Eesti ettevõtjate võimalusi kaitsta oma leiutisi kogu Euroopas.

Tulemuste analüüs:

Alaealiste õigusrikkujate reform - 2017. a võeti vastu seadusemuudatused, mis reformivad alaealiste õiguserikkujate süsteemi, sh võimaluse asendada alaealise vahistamine paigutamisega kinnisesse lasteasutusse ja tagada alaealiste erikohtlemise põhimõtete rakendamine lähtuvalt teo toimepanemise aja vanusest, 2018. a algul kaovad Eestis alaealiste komisjonid.

Vanglate kaasajastamine ning nõuetele vastavate tingimuste tagamine (kambripind, uus Tallinna vangla) – toimusid uue Tallinna vangla ehitustööd, vangla valmib 2018. a.

Kuritegusid toime pannud alaealiste retsidiivsuse vähendamine - jätkati MDFT (mitmedimensiooniline pereteraapia) programmiga. 2017. a Praxise poolt läbiviidud MDFT tõhususe uuringu kohaselt saavutatakse valdava enamuse MDFT programmi suunatud noorte eludes positiivseid muutusi.

Paberivabale kohtumenetlusele ülemineku projekt – paberivaba kohtumenetlus rakendus Tallinna Halduskohtus ja Tallinna Ringkonnakohtus alates 13.03.2017. Alates 1.09.2017 rakendus paberivaba menetlus Harju maakohtus isiku kinnisesse asutusse paigutamise asjades.

Kohtulike registrite infosüsteemiline arendamine – 2017. a viidi läbi uue kinnistusraamatu infosüsteemi KRIS5 rahastuse tagamiseks ja süsteemi arenduseks vajalikud ettevalmistused. KRIS5 arendustööd toimuvad aastatel 2017-2020 mitmes järjestikus etapis.

Riigi õigusabi (RÕA) - RÕA tasukorras leevendati advokatuuri poolt välja toodud kõige suuremat ebaõiglust loonud tasusäte piiranguid, eesmärgiga tasustada advokaate õiglasemalt ning suurendada advokaatide huvi valdkonna vastu.

Korraldatakse vähemalt 3 vandetõlgieksamit igal aastal kuni aastani 2020. Vajadusel koolitatakse kandidaate, korraldatakse teabepäevi. Eelistatakse uusi keeli ning just neid kus vajadus on kõige suurem – korraldati 3 eksamit, vene, soome ja hispaania keelesuunas. Kokku saadi 4 uut vandetõlki. Lisaks tehti eeluurimust 5 keele osas, saamaks teada, kas on huvilisi eksami sooritamise vastu.

Halduskorralduse ja vabariigi valitsuse tegevuse regulatsiooni väljatöötamine kontseptsioon esitati Vabariigi Valitsusele 06.01.2017 ja kiideti heaks 5.04.2017 kabineti otsusega. Alustatud on eelnõu väljatöötamisega.

Maksejõuetusõiguse ja ühinguõiguse revisjonide läbiviimine – maksejõuetuse revisjoni läbiviimise raames valmisid ekspertide analüüsid pankrotiseaduse muutmiseks. 2018. aasta alguses kiitis Vabariigi Valitsus heaks nn pankrotiameti loomise, mis peaks parandama pankrotimenetluse suhtes teostatavat järelevalvet, sh ka pankrotivõlgniku suhtes. Jätkunud on ühinguõiguse revisjon, mille raames tehtavate muudatuste kontseptsioonilised ettepanekud esitatakse avalikkusele arutamiseks 2018 teisel poolaastal. 2018. aasta alguses jõustusid muudatused, mis võimaldavad ühinguid juhtida välisriigis.

Patendiameti ümberkujundamine intellektuaalse omandi kompetentsikeskuseks koos tänapäevaste infotehnoloogiliste võimalustega, sh rahastamismudeli ümberkujundamine – 2017. aastal mindi üle e-menetlusele kaubamärgi- ja disaini osas, leiutiste osas on esitatud e-menetlusele üleminekut võimaldava infosüsteemi rahataotlus. Rahastamismudel on muudetud.

Peamised kitsaskohad:

Üheks probleemiks kuriteoennetuses on ka omavalitsuste suutmatus kuriteoennetust (sh perevägivalda teemat) koordineerida ning ametnike puudulikud koostööharjumused ning -oskused.

Probleemiks on ka mittepiisavad ressursid (pakutav ravikohtade arv) alternatiivkaristuste kohaldamiseks väljaspool kriminaaljustiitsüsteemi (alkoravi, narkoravi, seksuaalkurjategijate ravi) ning jätkuvad sõltuvusprobleemid, millest tulenevalt tõuseb või jääb kõrgele tasemele ka korduvkuritegevus.

Kinnipeetavate liiga kõrge arv, kinnipidamistingimused ja kasutada olev ressurss ei soosi piisavalt taasühiskonnastamist ning vanglast vabadusse naasmise protsess pole vabanenu jaoks piisavalt toetatud. Kriminaalhoolduse toe ja järelevalvega vabaneb vaid iga neljas kinnipeetav. Süüdimõistetutest kannab avavanglas karistust suhteliselt väike arv ja vanglas töötamise võimalused on ressursside tõttu piiratud.

Õiguslike muutustega seoses on täna üheks ohuks valdkonnas infosüsteemide arenduste takerdumine, mille tulemusel ei ole infosüsteemid kasutajasõbralikud ega ajakohased ja aeglustavad menetlusasutuste tööprotsesse. Kriminaalstatistika puhul on probleemiks E-toimiku halb andmekvaliteet, mis pärsib ka prokuröride ja kohtunike tööprotsesse.

Reguleerimist ja tagamist vajab muuhulgas kriminaalmenetluse digitaalne külg, sh nii digitaalsete tõendite kogumine kui ka elektroonilisele kriminaaltoimikule üleminek. Prokuratuuris ja kogu menetlusahelas tuleb tõsta kompetentsi prioriteetsete kuritegude menetlemisel. Eesti Kohtueksperdiisi Instituudi töös avaldab ressursside nappus negatiivset mõju eksperdiiside valmimisaegadele ja pikemas perspektiivis tegemise jätkumisele.

Kõige suuremaks probleemiks kohtute valdkonnas on mitmete kohtuteenistujate gruppide väga madal palk võrreldes turu keskmise palgaga samaväärse töö eest. Kõrgema kvalifikatsiooniga ametnike lahkumine, probleemid uute värbamisel on mõjutamas negatiivselt kogu kohtumenetluse tõhusust ja takistab tegevusi kohtumenetluse kvaliteedi tõstmisel.

Riigi õigusabi alarahastamise tõttu advokaatidele tehtud töö eest tasustamisele seatud piirangud on toonud kaasa mitmeid probleeme, nagu nt noorte advokaatide vähene huvi riigi õigusabi teenuse osutamise vastu, rahulolematuse õigusabi kvaliteedi osas jm.

Jätakuvalt on probleemiks see, et õigusloome on sageli kaasusepõhine, liigselt vahav ning läbimõtlemtu, mida tingivad tihti ka poliitilised või kõrgema ametnikkonna poolt antud ettekirjutused, mis ei jäta aega analüüsiks. Õigusloomejuristide tase on ebahütlane. Õigusloomes on kasutamata võimalused kaasaegsete mugavate infotehnoloogiliste lahenduste abil suurendada õigusloome läbipaistvust, ühtlustada ja parandada õigusloome kvaliteeti ning seeläbi vähendada tehnilise töö mahtu.